

Carme BATLLE I GALLART. *L'aljama de la Seu d'Urgell medieval: Una comunitat jueva del Pirineu català.* Barcelona: Rafael Dalmau, 2016. 246 p.; 19,5 cm. ISBN 978-84-232-0818-0.

Entre les seves nombroses publicacions, la Dra. Batlle, ben coneguda per la seva llarga trajectòria de docència i de recerca en la Universitat de Barcelona —recerca, ja no cal dir-ho, feta amb el més rigorós mètode que s'estila entre els bons historiadors—, ja hi tenia un bon nombre d'estudis, llargs o curts, sobre la història de la Seu d'Urgell i, en concret, també sobre la seva població jueva en la baixa edat mitjana. Ara, en una labor que al mateix temps és de síntesi i d'investigació perseverant, amb unes aportacions que continuen essent pouades sobretot dels rics arxius eclesiàstics i municipals de la Seu d'Urgell, i que se'ns promet que continuarà, ens ofereix una obra alhora de conjunt i que no renuncia a baixar als més petits detalls, sempre tan il·lustratius.

Per això, el seguiment de la vida de l'aljama de la Seu en el seu conjunt va acompanyat de nombroses notícies sobre la vida quotidiana i relats de costums, amb trets segurament semblants als d'altres comunitats jueves d'aquell temps que, si bé són prou coneguts dels experts, no ho són tant del gran públic, al qual també s'adreça aquest llibre.

La primera notícia documentada referent a una família assentada a la Seu és de 1255, però tot fa pensar que ja hi havia jueus anteriorment, i que uns i altres possiblement hi vingueren fugint de les persecucions que s'havien desfermat en el regne de França i que havien colpit especialment les terres del Llenguadoc. L'aljama de la Seu, que fou sempre relativament reduïda i molt més petita, per exemple, que la veïna de Puigcerdà, estava sota la protecció del bisbe, probablement per una concessió reial ja de Jaume I. El 1263 hi hagué una crisi, provocada per una causa judicial contra un jueu, en la qual fou absolt, però que li provocà especials dificultats, de manera que la seva família, que havia esdevingut important, desapareix de la documentació. Així i tot, l'aljama albergava en aquells temps unes deu famílies, entre les quals és conegut un tal Salomó, autor d'un comentari filosòfic a Averroes.

De temps propers als mals anys que precediren i acompanyaren l'expansió de la pesta ens han arribat notícies importants sobre una de les grans famílies de l'aljama, els Bedoz, de la qual es conserva un testament amb inventari detallat dels atuells de la casa i, especialment, de la seva biblioteca, pròpia d'un rabí. Surten aquí i allà noms de metges i fins i tot d'algun dictamen mèdic, així com de menestrals de diferents menes (sastres, argenters, pelleters, pergaminers, etc.). I es fan més corrents i importants els préstecs, sobretot a la menuda, en uns anys que foren difícils per a la població, cosa

que va permetre als jueus la compra de cases i de propietats agrícoles, i que es pot també relacionar amb una impopularitat creixent envers ells, que succeí a un temps de relativa bona harmonia, ambdues coses documentades amb precisió per l'autora.

També començant en aquesta època, però amb una duració més llarga, resulta ben coneguda, i ben estudiada, la família dels Maseres, les últimes notícies dels quals, per línia femenina, arriben a la fi del segle XIV a la Seu, mentre que Samuel de Maseres s'havia instal·lat a Perpinyà, D'alguns d'aquests jueus molt acabats en coneixem un testament força detallat i l'existència a la seva biblioteca d'uns llibres de medicina. Una altra família especialment coneguda per la documentació és la dels Cohén, amb notícies que van del 1304 al 1375.

L'estudi d'aquestes tres famílies que, precisament a causa del seu més gran pes específic, han deixat més rastre documental és un tret notable del llibre i una mostra ensems del rigor amb què s'ha treballat. En donen fe els arbres genealògics inclosos en les seves pàgines, de tan fàcil interpretació i de tan laboriosa elaboració: el dels Bedoz, el molt complet i complicat dels Maseres i el dels Cohén.

Es donen notícies de jueus que habitaren en llocs veïns de la Seu, i l'autora del llibre subratlla la importància que tant ells com els de la Seu tenien per a l'economia de la ciutat i del seu entorn, situat entre el vescomtat de Castellbò, enemic tradicional del bisbe, i la vegueria de Cerdanya, pertanyent llavors al regne de Mallorca, de manera que, «per a les autoritats urbanes, el batlle episcopal i l'aljama hebrea apareixien unides per a la defensa dels interessos generals i de la pau de les terres del domini del bisbe».

Venen cap al final del llibre les notícies sobre la nova sinagoga de la Seu, instal·lada en temps més antics en la casa particular d'un jueu benestant, i, encara que de modestes dimensions, edificada, reedificada i reparada posteriorment entre el 1383 i el 1411.

Sobre la repercussió dels terribles avalots de 1391 contra els jueus, que s'estengueren per tota la Península, sembla que a la Seu les autoritats van aconseguir protegir-los. Però, en canvi, no van poder evitar que uns escamots marxessin armats cap a Puigcerdà per participar en aquella cruenta repressió.

Ja hem vist que la sinagoga nova de la Seu es construïa i s'ampliava precisament abans i després d'aquesta data, senyal d'una bona entesa amb les autoritats. Però, a partir del 1414 i el 1422, amb la nova legislació papal i les intervencions dràstiques d'un nou bisbe, la vida dels jueus es feu més difícil, i les últimes notícies que tenim fins ara d'un document signat a la Seu per un jueu són del 1441.

L'autora del llibre l'acaba parlant de la segona meitat del segle xv amb aquestes paraules: «L'evident decadència general de la ciutat, manifestada amb les contínues reparacions de murs i ponts i empitjorada per la guerra civil, devia provocar la desaparició gairebé total de la comunitat hebrea, que mai no havia estat gaire nombrosa, per la qual cosa no calgué arribar a l'expulsió general decretada pels reis Ferran i Isabel. Aquest i alguns altres interrogants presentats en el text potser podran ser aclarits per les nostres actuals recerques i per les que encara projectem dur a terme en el futur». Esperem que les notícies procedents d'aquestes «recerques actuals» i de les que «encara projectem» no triguin a arribar-nos.

Tanquen el llibre una àmplia bibliografia i un índex onomàstic dels jueus documentats.

ENRIC MOLINÉ

Societat Cultural Urgel·litana

enricmol@gmail.com

Howard KREISEL. *Judaism as philosophy: Studies in Maimonides and the medieval Jewish philosophers of Provence.* Boston: Academic Studies Press, 2015. 473 p.; 23,4 cm. ISBN 978-1-61811-179-1 (Emunot: Jewish Philosophy and Kabbalah)

Haim (Howard) Kreisel, professor de filosofia jueva a la Universitat Ben-Gurion del Nègueb i cap del Goldstein-Goren International Center for Jewish Thought, ha treballat extensament en el camp de la filosofia jueva medieval. Autor de diversos estudis i edicions dins d'aquest àmbit, en aquesta ocasió ens presenta un volum amb el recull de diversos articles revisats, prèviament publicats en anglès i hebreu entre els anys 2007 i 2012, al voltant de la figura de Maimònides, la influència de les seves doctrines en els filòsofs provençals i la transmissió i recepció de les seves obres. La compilació pertany a la col·lecció «Emunot: Jewish Philosophy and Kabbalah», de l'Academic Studies Press, dirigida per Dov Schwartz, de la Universitat de Bar-Ilan, que des de l'any 2008 ens ofereix assajos sobre les diverses àrees del pensament jueu des del temps de la literatura rabínica i del misticisme fins al període modern i contemporani.

L'obra, encapçalada per un breu prefaci de l'autor, s'estructura en tres seccions, les quals es divideixen en un total d'onze capítols que corresponen a cadascun dels articles que es presenten i es distribueixen harmònicament